

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Сборник студии, 2016 г.

СЪСТАВИТЕЛ: ТАТЯНА ХУБЕНОВА-ДЕЛИСИВКОВА

**Авангард Прима
София, 2016**

© Авторы:

АТАНАС ГЕОРГИЕВ АТАНАСОВ, ДАНИЕЛА БОБЕВА, ДЕНЧО ГЕОРГИЕВ, ДИМИ-
ТЪР НИНОВ, ЕДУАРД МАРИНОВ,
ИСКРА ХРИСТОВА-БАЛКАНСКА, МИРОСЛАВ НЕДЕЛЧЕВ,
НЕЛИ ПОПОВА, ТАТЯНА ХУБЕНОВА-ДЕЛИСИВКОВА,
ЮЛИЯ СТЕФАНОВА, ЯНА ПАЛЪОВА

Рецензенти:

Доц. д-р Георги Манлиев
Проф. д-р Емил Панушев

ISBN 978-619-160-580-4

Авангард Прима

София, 2016

*Всички права са запазени. Авторите носят отговорност за авторството си,
за оригиналността на изследването си, както и за грешки, допуснати по
тяхна вина.*

ПРИСПОСОБЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР В КОНТЕКСТА НА ЧЛЕНСТВОТО НА СТРАНАТА В ЕС	147
--	------------

ЮЛИЯ СТЕФАНОВА

**ADAPTATION OF THE BULGARIAN CAPITAL MARKET
IN THE CONTEXT OF THE MEMBERSHIP OF THE COUNTRY IN THE EU**

JULIA STEFANOVA

ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ.....	159
---	------------

ЕДУАРД МАРИНОВ

GEOGRAPHICAL STRUCTURE OF BULGARIA'S FOREIGN TRADE

EDUARD MARINOV

ВЛИЯНИЕ НА ЧЛЕНСТВОТО В ЕС ВЪРХУ ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ПРЕКИ ИНВЕСТИЦИИ.....	165
--	------------

ДАНИЕЛА БОБЕВА

**THE IMPACT OF THE EU MEMBERSHIP ON THE FOREIGN DIRECT
INVESTMENTS IN BULGARIA**

DANIELA BOBEVA

УЧАСТИЕТО НА БЪЛГАРИЯ В ПОЛИТИКАТА НА ЕС ЗА РАЗВИТИЕ	179
---	------------

ЕДУАРД МАРИНОВ

THE PARTICIPATION OF BULGARIA IN THE EU DEVELOPMENT POLICY

EDUARD MARINOV

УСВОЯВАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СТРУКТУРНИ ФОНДОВЕ КАТО ИЗТОЧНИК ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ И ДРУГИТЕ СТРАНИ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА	184
--	------------

ИАНА ПАЛЪОВА

**THE ABSORPTION OF THE EUROPEAN STRUCTURAL FUNDS
AS A SOURCE OF ECONOMIC GROWTH OF BULGARIA
AND OTHER CENTRAL AND EAST EUROPEAN COUNTRIES**

IANA PALIOVA

БЪДЕЩЕТО НА ДЕМОКРАЦИЯТА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	197
--	------------

ДЕНЧО ГЕОРГИЕВ

THE FUTURE OF DEMOCRACY IN THE EUROPEAN UNION

DENCHO GEORGIEV

ГЕОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ

ЕДУАРД МАРИНОВ
Доктор, главен асистент¹

GEOGRAPHICAL STRUCTURE OF BULGARIA'S FOREIGN TRADE

EDUARD MARINOV
PhD, assistant professor

Резюме: В изследването са анализирани промените в географската структура на външната търговия със стоки на България в периода 2003-2013 г. – преди и след присъединяването на страната към ЕС като целта е да се отчете влиянието на членството върху насочеността на стокообмена на страната. Анализирани са общите търговски потоци, обемът на търговията с държавите от ЕС-27, както и търговията с конкретни (водещи) търговски партньори в и извън Съюза.

Ключови думи: търговия със стоки, вътрешнообщностна търговия, извънообщностна търговия, основни търговски партньори

Abstract: The study analyses the changes in Bulgaria's direction of trade with goods in the period 2003-2013 – before and after the country's EU accession, aiming to assess the impact of EU membership on the geographic orientation of the country's foreign trade. The study analyses total trade flows, the volume of intra-EU trade as well as trade with specific (leading) trade partners within and outside the EU.

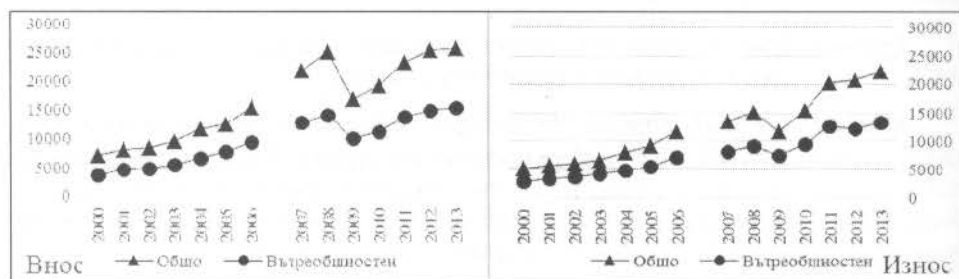
Keywords: trade with goods, intracommunity trade, extra-EU trade, main trade partners

JEL: F10, F14, N10

¹ Секция "Международна икономика" на Института за икономически изследвания на БАН, ул. Аксаков №3, гр. София.
Department of International Economics, Economic Research Institute at the Bulgarian Academy of Sciences, 3, "Aksakov" Street, Sofia.
E-mail: eddie.marinov@gmail.com

Външнотърговският стокообмен като изразител на външния сектор на една икономика е показателен за нейната отвореност, за участието ѝ в международното разпределение на труда, международната ѝ търговска специализация и конкурентоспособност. На теория интеграционните процеси стимулират външнотърговския стокообмен, особено в рамките на общността, но в същото време създават предпоставки за засилване на негативните ефекти за участващите икономики при появата на кризи. Целта на настоящото изследване е да се анализират промените в географската структура на външната търговия със стоки на България в периода преди и след присъединяването на страната към ЕС, за да се отчете влиянието му върху насочеността на стокообмена на страната.

Не се наблюдава сериозна промяна в резултат от присъединяването на България към ЕС през 2007 г. нито в общите търговски потоци, нито в обема на търговията с държавите от ЕС-27. И двата показателя запазват относително еднотипна тенденция на нарастване за периода 2000-2008 г. (съответно от 12.3 до 40.2 млрд. и от 6.7 до 23.3 млрд. евро), след което през 2009 г. в разгара на световната финансова криза се наблюдава сериозен спад (съответно с 11.6 и 5.6 млрд. евро) и нов ръст до съответно 48.1 и 28.7 млрд. евро през 2013 г. По-сериозна разлика в динамиката на двата показателя може да бъде отчетена единствено при спада от 2009 г. и възстановяването от него до 2011 г., който е доста по-плавен при вътрешнообщностната търговия (с 24% спрямо 2008 г.) и по-рязък при общите търговски потоци (близо 30% спрямо 2008 г.).

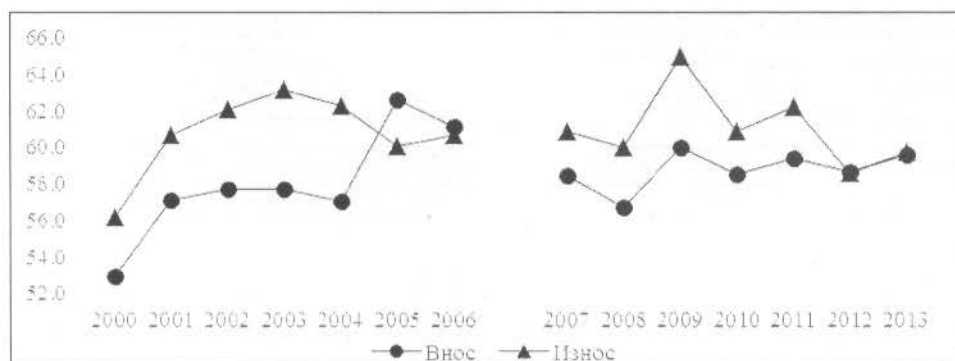
Фиг. 1. Външнотърговски потоци на България (2000-2013 г., млн. евро)

Източник: Евростат, EU trade since 1988 by SITC database и собствени изчисления.

Подобни са и тенденциите, които се наблюдават и при вноса и износа (виж фиг. 1). Ръстът до пиковата 2008 г. се характеризира с изпреварващи темпове на растеж на вноса спрямо износа, което води до нарастване на отрицателното текущо салдо по текущата сметка на платежния баланс, но спадът през 2009 г. е по-сериозен при вноса, като общата му стойност намалява с близо 1/3, а вносът от ЕС-27 – с 28%, докато при износа намалението е по-малко – съответно с 23 и 17% спрямо 2008 г. Така дефицитът по текущата сметка на платежния баланс за 2013 г. е 4.7 млрд., а този в търговията с ЕС-27 е 2.8 млрд. евро. Нито при вноса, нито при износа може да се отчете някакво сериозно измене-

ние в резултат от присъединяването на България към ЕС през 2007 г.

След 2001 г. делът на търговията с държавите от ЕС-27 остава относително еднакъв – 58-61% от общите търговски потоци на страната, като не се забелязва съществена разлика в следствие на присъединяването на България. Единствената година, при която има рязко нарастване на дела на вътрешно общностната търговия (от 58 до 62%, най-висок дял за целия период) е 2009 г. – очевидно като отговор на световната финансова криза, започнала през 2008 г., но след това нивата отново се стабилизират около 60%. През почти целия период след 2000 г. износът надвишава вноса с 2-5 п.п., с изключение на 2005 и 2006 г. (когато вносът е с 1-2 п.п. повече от износа), а в последните две години делът по двата показателя е почти изравнен, което се дължи на резкия спад (близо 4 п.п.) в дела на износа на България за ЕС-27 (виж фиг. 2).

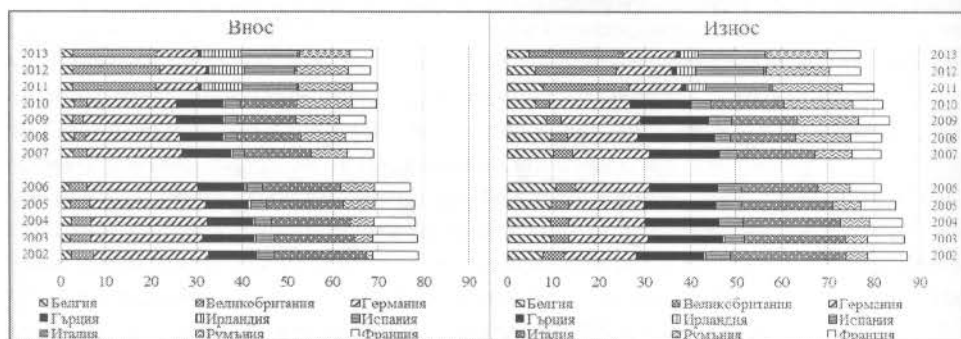
Фиг. 2. Дял на търговията на България с държавите от ЕС-27 (2000-2013 г.,%)

Източник: Евростат, EU trade since 1988 by SITC database и собствени изчисления.

Въпреки, че няма съществена промяна в дела на търговията с ЕС-27 от общите търговски потоци на България като резултат от присъединяването на страната, могат да се отбележат някои промени в държавите от Съюза, с които търгува страната (виж фиг. 3). За периода 2002-2013 г. търговските потоци на страната са насочени главно към 9 държави – Белгия, Великобритания, Германия, Гърция, Ирландия, Испания, Италия, Румъния и Франция, като преди присъединяването на България към ЕС делът им в търговията на България с ЕС-27 е 80-83% (82-87% от износа и 77-79% от вноса), а след това спада до 72-75% (77-82% от износа и 67-70% от вноса), което е компенсирано от нарастване на търговията с някои други страни членки – Малта (3 п.п. ръст за 2013 спрямо 2006 г.), Унгария (2 п.п.) Нидерландия, Полша, Словакия, Чехия (по 1 п.п.).

С членството на България делът на стокообмена на основните търговски партньори от ЕС-27 остава относително постоянен (виж фиг. 3), като до 2010 г. единствената по-сериозна промяна е засилването на търговията с Румъния (ръст от 6 п.п. за 2010 спрямо 2006) за сметка на минимално намаляване на тази с Италия (с 3 п.п.) и Германия (с 2 п.п.). Съществени изменения в структурата

настъпват с разгарянето на кризата в Еврозоната след 2011 г. – сериозно намалява делът на търговията с Италия (спад с 14 п.п. за 2011 спрямо 2010 г. до 1%), Гърция (11 п.п. до 1%) и Германия (8 п.п. до 10%), за сметка на засилване на мястото на с Великобритания (16 п.п. до 19%), Испания (9 п.п. до 12%) и Ирландия (6 п.п. до 7%), а Белгия, Франция и Румъния запазват позициите си (от съотв. 5, 6 и 13%) като тази картина се запазва почти непроменена до 2013 г. Тази тенденция, с малки отклонения в конкретните измерения на промяната, се отнася както за вноса, така и за износа. Така през 2013 г. трите основни партньора на България в ЕС са Великобритания (19%, 18% от вноса и 21% от износа), Испания (13%, 13% от вноса и 15% от износа) и Румъния (12%, 11% от вноса и 13% от износа).

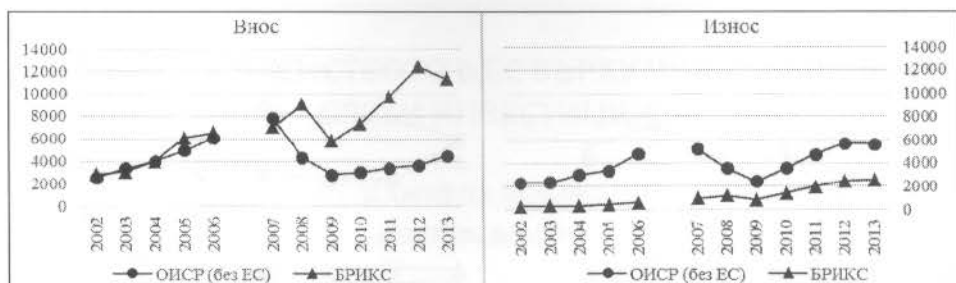

Фиг. 3. Дял на търговията на България с основни партньори от ЕС-27 (2002-2013 г., %)

Източник: НСИ, база данни Външна търговия и собствени изчисления.

Както вече беше посочено, не се наблюдават сериозни промени и в тенденцията на търговията на България с държавите извън ЕС след присъединяването на страната към Съюза. И тук обаче са налице някои изменения в конкретната географска насоченост на търговските потоци на страната. Интересно е пренасочването на търговията, от развитите държави (членуващи в ОИСР) към страните от БРИКС (виж фиг. 4) – преди световната финансова криза българската търговия с държавите от ОИСР надвишава тази с БРИКС 1.5-1.7 пъти, докато от 2008 г. насам е обратното – търговските потоци към БРИКС са с 1.3-1.6 пъти повече, отколкото тези към развитите икономики (за 2013 г. – съотв. 10.1 и 13.9 млрд. лв.).

При износа търговските партньори от ОИСР запазват водещото си място (5.6 млрд. лв. за 2013 г. при средногодишно нарастване от 22.3%), но експортът към БРИКС се повишава значително по-бързо – общо над 10 пъти (2.6 млрд. за 2013, при средногодишно нарастване от 93%). За разлика от износа за БРИКС, където световната криза се отразява съвсем слабо, при страните от ОИСР спадът е двоен (2.8 млрд. лв. намаление за 2009 спрямо 2007 г.) и е компенсирал едва през 2012 г.

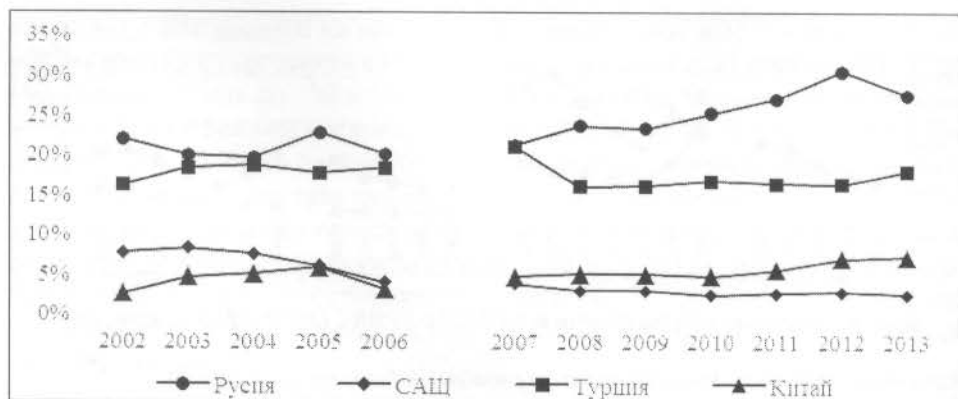
Фиг. 4. Търговия с държавите от ОИСР и БРИКС (2002-2013 г., млн. лв.)

Източник: НСИ, база данни Външна търговия и собствени изчисления.

Много по-сериозни са промените при вноса. За развитите държави той нараства плавно до 7.8 млрд. лв. през 2007 г., след което спада почти тройно до 2.8 млрд. през 2009 г., като досега това намаление не е компенсирано (за 2013 г. стойността е 4.5 млрд. лв.). Вносът от държавите от БРИКС се движи с подобни тенденции до 2007 г., когато стойността му е 7 млрд. лв., но нараства през 2008 г. (с 2 млрд.), като последващият причинен от световната криза спад (до 5.8 млрд. през 2009 г.) е компенсиран още през 2011, а през 2012 стойността на износа достига до 12.4 млрд. и въпреки слабото намаление през 2013 г. (до 11.3 млрд.) в края на периода надвишава този за държавите от ОИСР повече от 2.5 пъти. Не може да бъде оценен като положителен фактът, че при търговията със страните от ОИСР дефицитът по текущата сметка е преодолян и салдото след 2010 г. е положително (достигащо до 1.1 млрд. лв. за 2013 г.), тъй като това се дължи не на увеличение на износа, а на намаляване на вноса от тези държави. Още повече, това не може да компенсира сериозното нарастване на вноса от БРИКС, който влошава баланса по текущата сметка на страната, тъй като износът не нараства с подобни темпове нито към самите държави от БРИКС, нито в рамките на ЕС, като отрицателното измерение на търговското салдо за 2013 г. е близо 7 млрд. лв.

При по-внимателно разглеждане на търговията на България с основните ѝ търговски партньори (виж фиг. 5) се вижда, че отбелязаните по-горе тенденции се дължат най-вече на промените в търговията с Русия (част от БРИКС) по отношение на вноса и с Турция (член на ОИСР) по отношение на износа. Именно това са лидерите сред търговските партньори на България (съответно с дялове от 28% и 18% от търговията на страната за 2013 г.), като стойността на търговията с тях за 2013 г. е съответно 10.5 млрд. и 6.9 млрд. лв.

Русия заема водещо място сред основните партньори на България, особено след Световната финансова криза – до 2009 г. делът на търговията с Русия е 20-23%, а след това – 25-28%, достигайки до 31% през 2012 г. (14.8 млрд. лв.). Подобна е тенденцията при износа, където Русия заема близо 1/3 от експорта на страната, достигайки до 50% през 2012 г. (10.4 млрд. лв.). За целия период Русия заема относително скромно място сред износните дестинации, като трябва да се отбележи слабото нарастване от 2007 г. насам (с ръст от около 3 п.п. за годините от 2007 до 2013 спрямо 2002-2006 г., за 2013 – 6.5%, 1.1 млрд. лв.).

Фиг. 5. Дял на основни партньори в извънобщностната търговия на България (2000-2013 г., %)

Източник: НСИ, база данни Външна търговия и собствени изчисления.

Търговията с Турция остава постоянна за целия период както по отношение на вноса (с дял от 11-14%, за 2013 г. – 3 млрд. лв.), така и на износа, където тя е водещата дестинация извън ЕС (23-25%, за 2013 г. – 3.9 млрд. лв.), като единственото изключение е 2007 г., когато стойностите и по двата показателя са с 2 п.п. по-високи, след което отново влизат в предходните рамки.

През разглеждания период САЩ и Китай разменят местата си като търговски партньори на България – делът на САЩ намалява от 7.7% до 2.6%, а този на Китай нараства от 2.6% до 7.3%, като промяната е най-сериозна при износа за САЩ (спад от 12.2% до 4.3%). Тази промяна обаче настъпва плавно, като и тук не се наблюдава никакво съществено влияние, оказано от присъединяването на България към ЕС.

В заключение, направеният анализ на географската структура на външната търговия на България позволява да се направи изводът, че присъединяването на страната към ЕС не оказва сериозно влияние върху насочеността на стокообмена на страната. За съжаление не се наблюдава съществено увеличение нито на вътрешнообщностните търговски потоци, нито на тези извън ЕС. Промените в географската структура вътре в ЕС могат донякъде да бъдат обяснени с кризата в Еврозоната, а тези извън ЕС – с Глобалната финансова криза и нарастващото място на нововъзникващите сили в световната икономика. Особено притеснителен е фактът, че дефицитът по текущата сметка на България придобива все по-големи размери, като дори спрямо държавите, където търговското салдо е положително, това се дължи преди всичко на намаляване на вноса, а не на увеличаване на износа от България.

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

СБОРНИК СТУДИИ

Съставител: Татяна Хубенова-Делисивкова

Българска
Първо издание

Рецензенти:
доц. д-р Георги Манлиев
Проф. д-р Емил Панушев

Формат 70/100/16
Печатни коли 16
Печат БПС ООД

ISBN 978-619-160-580-4
Авангард Прима

София, 2016